THE HEBREW JOURNAL
דער ייִדישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST Telephones: ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO 25

וואָס מען קען פון דעם לערנען

דאָס וואָס די חלוצה פון דער שטאָדט טאָראָנטאָ אויף א סומע פון איבער פופצעהן מיליאָן דאָלאַר איז געשאַפען געוואָרען אין וויניגער ווי צוויי שטונדען, רופט ארויס א גרויסען פראָגרצייכען.

אויב אין לאָנד איז פאַראַן אזוי פיעל געלט, פאַרוואָס זשע געהען הונדערטער טויזענטער ארום הונגערינ?

אין קאַנאַדע געפינט זיך ברויט גענוג צו שפייזען דאָס גאַנצע לאַנד, געלט איז אויך פאַראַן איבערגענוג, פאַרוואָס זשע דאַרפען אזוי פיעל מענער, פרויען און קינדער הונגערען?

די דאָזיגע פראָגע איז שוין מער ווי איין מאָל געשטעלט געוואָרען, און איז מעד ווי איין מאָל פאַרענטפערט געוואָרען, אָבער די לעצטע חלוצה וועלכע די שטאָדט טאָראָנטאָ האָט געמאַכט, האָט עס נאָך שטאַרקער דער־פאַנטסירט. האָט נאָך בולטער ארויסגעבראַכט, אז עפּעס איז גאָר ניט אונזער יעצטיגער אָרדנונג.

פון אלע זייטען הערט מען ניט אויף צו שרייען אז די צייט איז א קריטישע, אז די עקאָנאָמישע לאַגע איז אַן אונדערטרעגליכע, אז מען דאַרף נאָך און נאָך עקאָנאָמיזירען אום צו קענען דורכשטופען די שלעכטע צייט. אַזוי־וועט וואָס? פעלט דען געלט אין פּראָדוקטען?

דאָס, וואָס עס האָט פאַסירט אויפ'ן פינאַנציעלען מאַרק פון טאָראָנטאָ האָט געלעפט אויפקלערען דעם ברייטען עולם. העלפט עפענען די אויגען די, וועלכע גלייבען, אז דער יעצטיגער קריזיס איז א רעזולטאַט פון דעם, וואָס עס איז ניטאָ גענוג פאַר אלעמען.

דאָס וואָס די באַנקירען האָבען אין וויניגער ווי צוויי שטונדען אויסגעקיפּט די שטאָדטישע אבליגאַציעס פאַר פופצעהן מיליאָן דאָלאַר, ווייזט, אז געלט איז פאַראַן איבערגענוג. נאָר דאָס איינציגע זאַך איז וואָס דאָס געלט איז קאָנצענטרירט אין די הענט פון א קליינער הייפעלע און דאָס פאָלק הונגערט.

די באַנקירען האָבען דאָס געלט ארויסגעגעבען, ווייל די שטאָדט צאָלט א גאַנץ גרויסען פּראָצענט פאַר דער חלוצה, דאָס הייסט, אז די ביר־גער זוועלען יאָרען דאַרפען צאָלען שטייערען אום צו באַצאָלען די פּראָצענ־טען און נאָך רייכער מאַכען די באַנקירען. געוויס, ווייל די ארבייטסלאָזע און די קליינע הענדלער האָבען קיין שטאָדטישע אבליגאַציעס ניט געקויפט.

הערט מען ניט אויף צו רייסען פון פאָלק אום נאָך און נאָך אַנצו־שטופען די קעשענעס פון דער קליינער הייפעלע, און וואָס וועט זיין דער סוף?

די קליינערע, די ווייטער־זעהענדער פון די, וועלכע זענען די פירער פון דער יעצטיגער אָרדנונג זעהען צו וואָס דאָס פירט. זיי זעהען אז פריהער אָדער שפּעטער, און די צייט איז גאָרנים ווייט ווען דאָס פאָלק וועט מיעד ווערען פון הונגערען, און וועט ענדערען אזא אָרדנונג אין וועלכער איינער האָט צופיעל און הונדערטער אנדערע האָבען גאָרנישט.

זיי, די ווייט־זעהענדע פיהלען, אז אַן ענדערונג קומט אָן. זיי ווי־לען עס אָבער אליין ניט טאָן. קיינער ווייל די מאַכט פרייוויליג פון די הענט ניט ארויסלאָזען. די אנדערע אָבער, וועלכע לעבען מיט'ן היינט און קימער־רען זיך פאַר'ן מאָרגען זעהען עס ניט.

די יעצטיגע אָרדנונג וועט מוזען טייער באַצאָלען פאַר דעם, וואָס זי העלפט ניט דערנעהענטערען די ענדערונג מיט'ן פרייען ווילען.

זאָל דער פאַקט פאַרצייכענט ווערען

טאָראָנטאָ איז די גרעסטע שטאָדט אין דער פּראָווינץ אנטאַריאָ און איז די צווייטע גרעסטע שטאָדט אין קאַנאַדע. זי ווערט אויך פאַרצייכענט פאַר דער גרעסטער אינדוסטריעלער שטאָדט אין לאַנד. און אין דער דאָזי־גער שטאָדט האָט פאַסירט דער פאָלגענדער פאַל:

א פופצעהן יאָריגעס מיידעל, וועמענס נאָמען מיר לאָזען אויס צו־גיעב פאַרשטענדליכע אורזאַכען, האָט אויסגעטרונקען א פלעשעלע "ליי־סאָל". וועלכעס איז גיפט, מיט'ן צוועק צו נעמען זיך דאָס לעבען. בלויז א דאַנק דעם, וואָס איר מוטער האָט זיך געכאַפּט אין צייט און זי איז אָפּגעפירט געוואָרען אין האָספיטאַל, איז געלונגען דאָס מיידעל צו דערהאַלטען ביים לעבען.

א געוויסע אונטערזוכונג וועגען דעם, וואָס עס האָט געקענט פירען, אז אזא יונגעס קינד וועלכעס האָט נאָך ניט פאַרזוכט דאָס לעבען, זאָל שוין געלען פטור ווערען פון דער "ליכטיגער" וועלט, האָט ארויסגעבראַכט די פאָלגענדע פאַקטען:

דאָס מיידעל איז איינע פון אַכט קינדער ביי אַן ארבייטסלאָזען פאָ־טער. לעצטענס האָט זי אויפגעהערט צו געהן אין סקול, ווייל דאָס קליידי־לע איז געווען אזוי צוריסען און פאַרלאָטעט, אז זי האָט זיך געשעמט צו וויזען פאַר אירע חברטה'עס אין קלאַס. דער סקול אינספּעקטאָר האָט זיך ארומגעזען, אז דאָס מיידעל קומט ניט אין סקול אין ער אוועק אונטער־צוזוכען.

די מוטער, וועלכע דער אינספּעקטאָר האָט געפרעגט, האָט ניט גע־וואוסט וואָס צו זאָגען פאַרוואָס איר קינד געהט ניט אין סקול. די מוטער האָט געוואוסט, אז איר מיידעל געהט יעדען טאָג אוועק אין סקול צוזאַמען מיט די אנדערע קינדער. זי האָט ניט געוואוסט, אז דאָס מיידעל איז גאָר ארגעגען אנדערש אוועק.

ווען דאָס מיידעל איז אין דעם געוויסען טאָג אהיים געקומען און די מוטער האָט איר דערצעהלט, אז דער אינספּעקטאָר איז געזעסן און וויל ווי־סען פאַרוואָס זי געהט ניט אין סקול, האָט זיך דאָס מיידעל צוגעוויינט און דערצעהלט דער מוטער דעם אמת, אז זי שעהמט זיך צו וויזען פאַר אירע חברטה'עס אין איר צוריסענער קליידעל.

מיט א טאָג שפּעטער, ווען דער אינספּעקטאָר איז ווידער געקומען אין געפאָדערט דאָס מיידעל זאָל געשיקט ווערען אין סקול, איז זי אריין אין באַד־צימער. ארויסגענומען דאָס פלעשעלע "ליסאָל" און עס אויסגעטרונקען.

די מוטער האָט עפּעס פאַרדעכטיגט און איז געגאַנגען זוכען וואוהין דאָס מיידעל איז אוועק. ווען זי איז צוגעקומען צום באַד־צימער און געפו־נען די טיר פאַרשלאָסען איז זי געוואָרען גערוועז. זי האָט דערהערט א קרעכצען. און האָט אויפגעבראָכען די טיר.

דאָס איבעריגע איז באַקאַנט. דאָס מיידעל איז אין האָספּיטאַל און וועט ארעסטירט ווערען פאַר וועלען זיך נעמען דאָס לעבען.

זענען נויטיג קאָמענטאַרען אויף דעם?

דאַרף מען נאָך דערקלערען, פּרובירען צו ציהען שלוסען?

דער פאַקט איז ווייכטיג געווען צו ברייגען און פאַרצייכענט ווערען.

דאָס האָט פאַסירט אין דער גרויסער, שעהנער און רייכער שטאָדט

טאָראָנטאָ. די צווייטע גרעסטע שטאָדט אין קאַנאַדע.

אינשורענס דיסקרימינאַציע

(טעגליכע שמועסען)
פון יצחקי.

לעצטען מיטוואָך — פונקט א וואָך פון היינט — האָב איך, מיט מיין פריה־מאָרגען "מעיל" באַקומען א בריעף פון דער "פּראָווידענט פייער אינשורענס קאָמפּאַניע", וואו מ'לאָזט מיך וויסען, אז מיין פאָליסי איז "געקאַנסעלט" געוואָרען איידער דער טערמין האָט זיך געענדיגט. צוזאַמען מיטן בריעף האָב איך אויך באַ־קומען א טשעק אויפ'ן באַלאַנס פון דער סומע פאַר דער ניט־גערעקטער צייט פון "פייער פּראָטעקשאָן".

פאַרוואָס איז מיין פאָליסי פּלוצלונג בטל געמאַכט געוואָרען אהן א פאַרוואָס און אהן א פאַר־וואָס?

די דאָזיגע פראָגע האָב איך אָנגע־פזרעגט ביי דער דערמאָנטער פייער אינ־שורענס פירמע. איך האָב געפרעגט אויב עס שטעקט דערביי א "דיסקרימינאַציע שפּיצעל" אדער איז עס בלויז א געשעפט־ליכער "מיאוו" פון דער קאָמפּאַניע?

און אויף דער דאָזיגער פראָגע האָב איך באַקומען אן ענטפער אז — איך זאָל זיך גאָרנים אָפּעסען חלילה דאָס האַרץ, וואָרים מ'האָט "געקאַנסעלט" ניט בלויז מיינע אינשורענס, נאָר פון נאָך 150 קליענטען פון דער פירמע.

דאָס איז געווען א שטיקעל טרייסט פאַר מיר. ערשטענס דערפאַר ווייל "צרת רבים חצי נחמה", און צווייטענס, ווייל איך האָב געגלויבט אז צווישען די 150 "געקאַנסעלטע" זענען פאַראַן קריס־טען אויך.

אויסגעלאָזען אבער האָט זיך, אז איך האָב זיך מיאוס אָפּגענאַרט. אז 150 פאָליסיס זענען געקאַנסעלט געוואָרען, דאָס איז געווים אמת, עס איז אָבער אויך אמת אז קיין איין קריסטליכע פאָליסי איז ניטאָ צווישען זיי.

* * *

מילא, באַגרייף איך גאַנץ גוט, אז איך בין פונקט אזא איך ווי אלע, טאָ וואָרום זשע זאָלען די פייער אינשורענס קאָמפּאַניעס און אנטעריא מאַכען מיט מיר אן אויסנאַם?

א חוץ דעם האָב איך אויסגעפונען, אז צווישען די "געקאַנסעלטע" 150 איי־דען פון לעצטען מיטוואָך, איז אויך גע־ווען אונזער אידישער לעגיסלאַטור־מעמ־בער, ע. פ. סינגער, קיי. סי., וועלכער קעפּסט אזוי העלריש געגען דער דאָזיגער העסליכער פאָרמע פון אנטיסעמיטיזם. איך האָב אויסגעפונען, אז צווישען די "150" זענען געווען נאָך א באַרייטענדע צאָהל זעהר פּראָמינענטע לאָקאַלע אידען.

אין א געוויסער מאָס איז עס געווען פאַר מיר א קאָמפּליומענט. ווייסענדיג, אז די "פּראָווידענט פייער אינשורענס קאָ." האָט מיך פאַרעכענט צווישען די פייג־סטע און חשוב'סטע אידען אין שטאָדט. פונדעסטוועגען וועל איך פאַר אייך עפּע־נען מיין הארץ און זיך מודה זיין, אז דאָס ברייוועל וואָס איך האָב באַקומען לעצטען מיטוואָך האָט מיך טיעף באַליידיגט.

ניין, ניט פאַרדראָסען, נאָר באַליי־דיגט. איך האָב פּלוצלונג דערפיהלט די "געלע שאָנד לאָטע" אויף זיך און דאָס האָט מיך אזוי באַליידיגט.

א "געלע שאָנד לאָטע" אין קאַנאַ־דע אויף א רוהיגען, געזעץ־ליבענדען קאַ־נאַדער בירגער — אָט דאָס האָט מיר מערער ווי אלץ וועה געטאָן.

* * *

פיעלע מאָל איז אין "זשורנאל" שוין קאָמענטירט געוואָרען וועגען דער דאָזי־גער העסליכער, עקעלהאַפטער אידע־ן־דיסקרימינאַציע און אידען־פאַראורטייל, וואָס וועט געטריבען פון די אנטאַריאָ פייער אינשורענס קאָמפּאַניעס און מען קען ניט לייקענען, אז א דאַנק די רעבאַ־טען אין לערזשיסלייטשער ארום מר. סינגער'ס "ביל", איז די עפענטליכע מיי־נונג שוין גאַנץ גוט באַקאַנט מיט דער דאָזיגער סיטואַציע.

און דאָך, ווייזט מיר אויס, וועט קיין שום ענדערונג ניט פאָרקומען, כל־זמן פון די אידען גופא וועט א געוויסע אקציע ניט גענומען ווערען.

עס דאַרף זיין א שטאַרקע מעכטיגע אקציע וועלכע זאָל דעמאָנסטרירען פאַר דער אנטאַריאָ עפענטליכקייט אונזער לעגיסלאַטיוו אָרגאַניזם. עס דאַרף זיין אַן אקציע, וועלכע זאָל באַווייזען, אז די אי־דען האָבען נאָך ניט פאַרלוירען זייער זעלבסטווירדע, און אז זיי וועלען זיך ניט לאָזען שפּייען אין פּנים אריין פון יעדען הפקר־יונג — אָט דער דאָזיגער הפקר־יונג זיין דער פּרעזידענט פון א פייער אינ־שורענס קאָמפּאַניע.

איך בין זיכער, אז די אנטאַריאָ רעגיערונג וואָלט געקומען די אידען צו הילף ווען אזא אקציע וואָלט ווירקליך גענומען געוואָרען, הגם עס איז פאַר מיר א ספק אויב ע. פ. סינגער'ס "ביל" וועט דורכגעהן אין דער לערזשיסלייטשער און וועט פרעגען די גינסטיגע רעזולטאַטען.

די אנטאַריאָ'ר אידען מוזען איין־מאָל פאַר אַלע מאָל אַליין געהמען די זאַך.

אויף מיין רייזע אינ'ם אידישען לאַנד

(קורצע נאָטיצען און סקיצען)
פון ז. קאַטלער (ירושלים)

א וואונדער אויך אין די אויגען פון דעם היגען שטעלדריגען תושב, וועלכער זעהט זי אזוי אפט און ביי יעדער וויכטיגער און אפילו ניט וויכטיגער געלעגענהייט.

מערקט עס אייך גוט! איצט! ווען די גאַנצע וועלט לעבט איבער מורא־דיגע צייטען פון שרעקליכען קריזיס, פון פאַרצווייפעלטע נויט און עלענד; עס קראַכען די עלטסטע און שטאַרקסטע בענק עס ווערען חרוב וחרב די גאָר פאַרפונ־דעוועטע באַלעבאַטישקייטען, עס פאַלען די דעמבעס פון פינאַנץ און עס ציטערען דיריעזען פון אינדוסטריע און ווירטשאַפט אָט אין סאַמע מיטען פון דעם דאָזיגען עקאָנאָמישען און פינאַנציעלען וועלט־חורבן בויט זיך תל אביב, וואַקסט און פאַרגרעסערט זיך, און אזוי שנעל ווי נאָך קיינמאָל!

עפּעס ווי מיט איינמאָל זענען א גע־היימער מאַכט נמאס געוואָרען אלע לייד־דיגע ניט פאַרבויטע ערטער און פּלעצער אין דער דאָזיגער אזוי יונגער שטאָדט, איהר אויג איז מיעד געוואָרען צו קוקען אויף זיי, און זי, די דאָזיגע געהיימע מאַכט האָט עס ארויסגענעבען א שטרענ־גען באַפעהל:

— פאַרפולט שוין די דאָזיגע לייד־יגע ערטער און פּלעצער!

און מען האָט זיך דאַפּטאָם א נעהם געטאָן צום בויען, און מען בויט!

*

אין די ווייטע קוואַרטאַלען ווי אין די צענטראַלע גאַסען, אין די פאַרשטוי־סענע געגענדען און ווינקעלאַך, אויפ'ן ברעג פון דעם ים אין דער צפון זייט, ווי אין דער צענטראַלער אלעגבי־גאַס, ארום דעם ראַטשילד פּארק און נאָך פיעלע אנ־דערע צענטראַלע גאַסען.

מיט איינעם וואָרט: וואוהין נאָר דו ווענדסט דיין בליק, זעהסטו נור ווי אזוי מען בויט און מען בויט!

און אין דעם אזוי שנעלען און איי־נעם דעם יאָהר 1920 אין ארץ ישראל א לאַנד אין שטענדיגען בויען און אומ־אויפהערליכע אנטוויקלונג.

אפילו אין די גאָר ערגסטע מאָמענ־טען איהרע, פאַר דער דאָזיגער צייט, האָ־בען איהר אויפבויאונג און אנטוויקלונג זיך ניט אָפּגעשטעלט. און האָט מען ווען איהר ניט געשאַפען, ניט געבויט — האָט מען דאַמאָלסט פאַרפאַלקאָמט און פאַר־פעסטיגט דאָס שוין געשאַפענע, דאָס שוין געבויטע.

דאַריבער, אז עמיצער, אפילו דער היגער תושב, וויל זיין שטענדיג אין קורס פון אלץ וואָס עס ווערט אויפגעטאָן אין אונזער לאַנד, אין ארץ ישראל, מוז ער, ווענינסטענס כאָטש איינמאָל אין יאָהר זי ברייטען פון עס צו עס, זעהן מיט אייר־גענע אויגען אלע ענדערונגען און נייאיג־קייטען, וועלכע זיינען אין איהר פאָרגע־קומען אין פאַרלויף פון זעלבען יאָהר, און זיי אויך גרינדליך שטודירען.

ווי אלע יאָהרען ביז איצט, אזוי אויך אינ'ם איצטיגען יאָהר, האָב איך מיין רייזע איבערן לאַנד אָנגעהויבען באַלד נאָך די ריכטיגע יומים הגשמים (דער סיזאָן פון די גרויסע רעגענס אינ'ם לאַנד), און אי־בער אלץ, וואָס איך הער, זעה און שטו־דיר, וועהרענד מיין דאָזיגער רייזע, וועל איך פון צייט צו צייט דערצעהלען מיינע חשובע לעזער אין באַזונדערע נאָטיצען און סקיצען.

דאָס וואונדער תל אביב

יאָ, יאָ! "דאָס וואונדער תל אביב". אנדערש קען מען עס נאָר ניט זאָגען.

מיט איהר אזוי שנעלען אויפקום, אזוי שעהנעס אויסזעהן, אזוי ראַשען וואוקס דעם ראַטשילד אין אנטוויקלונג, אין תל אביב איכער גע־דערע צענטראַלע פּארק און נאָך פיעלע אנ־דערע צענטראַלע גאַסען.

מיט איינעם וואָרט: וואוהין נאָר דו ווענדסט דיין בליק, זעהסטו נור ווי אזוי מען בויט און מען בויט!

און אין דעם אזוי שנעלען און איי־נעם דעם יאָהר אין דער אויגען פון דעם היגען שטעלדריגען תושב, וועלכער זעהט זי אזוי אפט און ביי יעדער וויכטיגער און אפילו ניט וויכטיגער געלעגענהייט.

מערקט עס אייך גוט! איצט!

ווען די גאַנצע וועלט לעבט איבער מורא־דיגע צייטען פון שרעקליכען קריזיס, פון פאַרצווייפעלטע נויט און עלענד; עס קראַכען די עלטסטע און שטאַרקסטע בענק עס ווערען חרוב וחרב די גאָר פאַרפונ־דעוועטע באַלעבאַטישקייטען, עס פאַלען די דעמבעס פון פינאַנץ און עס ציטערען דיריעזען פון אינדוסטריע און ווירטשאַפט אָט אין סאַמע מיטען פון דעם דאָזיגען עקאָנאָמישען און פינאַנציעלען וועלט־חורבן בויט זיך תל אביב, וואַקסט און פאַרגרעסערט זיך, און אזוי שנעל ווי נאָך קיינמאָל!

עפּעס ווי מיט איינמאָל זענען א גע־היימער מאַכט נמאס געוואָרען אלע לייד־דיגע ניט פאַרבויטע ערטער און פּלעצער אין דער דאָזיגער אזוי יונגער שטאָדט, איהר אויג איז מיעד געוואָרען צו קוקען אויף זיי, און זי, די דאָזיגע געהיימע מאַכט האָט עס ארויסגענעבען א שטרענ־גען באַפעהל:

— פאַרפולט שוין די דאָזיגע לייד־יגע ערטער און פּלעצער!

און מען האָט זיך דאַפּטאָם א נעהם געטאָן צום בויען, און מען בויט!

*

אין די ווייטע קוואַרטאַלען ווי אין די צענטראַלע גאַסען, אין די פאַרשטוי־סענע געגענדען און ווינקעלאַך, אויפ'ן ברעג פון דעם ים אין דער צפון זייט, ווי אין דער צענטראַלער אלענבי־גאַס, ארום דעם ראַטשילד פּארק און נאָך פיעלע אנ־דערע צענטראַלע גאַסען.

מיט איינעם וואָרט: וואוהין נאָר דו ווענדסט דיין בליק, זעהסטו נור ווי אזוי מען בויט און מען בויט!

און אין דעם אזוי שנעלען און איי־נעם דעם יאָהר אין דער אויגען פון דעם היגען שטעלדריגען תושב, וועלכער זעהט זי אזוי אפט און ביי יעדער וויכטיגער און אפילו ניט וויכטיגער געלעגענהייט.

מערקט עס אייך גוט! איצט!

ווען די גאַנצע וועלט לעבט איבער מורא־דיגע צייטען פון שרעקליכען קריזיס, פון פאַרצווייפעלטע נויט און עלענד; עס קראַכען די עלטסטע און שטאַרקסטע בענק עס ווערען חרוב וחרב די גאָר פאַרפונ־דעוועטע באַלעבאַטישקייטען, עס פאַלען די דעמבעס פון פינאַנץ און עס ציטערען דיריעזען פון אינדוסטריע און ווירטשאַפט אָט אין סאַמע מיטען פון דעם דאָזיגען עקאָנאָמישען און פינאַנציעלען וועלט־חורבן בויט זיך תל אביב, וואַקסט און פאַרגרעסערט זיך, און אזוי שנעל ווי נאָך קיינמאָל!

עפּעס ווי מיט איינמאָל זענען א גע־היימער מאַכט נמאס געוואָרען אלע לייד־יג